

**KÜRESEL BASKILAR KARŞISINDA GEÇERLİ BİR
ÜSTÜNLÜK YÖNELİMİ OLARAK YABANCI SERMAYE VE
YABANCI SERMAYEYE YÖNELİK BAKIŞIN KOBİ'LERDE
KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ-II***

Sabahat BAYRAK KÖK**
Muhammet AKDIŞ***
Celalettin SERİNKAN****

ÖZET

Küresel rekabet ve küresel entegrasyon süreci pek çok ülkenin ekonomik kalkınma politikaları konusundaki paradigmlarında değişime yol açmıştır. Ülkelerin uluslar arası ekonomiye katılımı ve dünya ekonomisine açılımı, rekabet üstünlüğü geliştirecek işbirliği sistemlerine gidişi hızlandırırken, bu gelişimde en fazla odaklanılan olgu yabancı sermaye olmuştur. Türkiye'nin uluslararası platformlardaki avantajlarına rağmen, ülkeye çektiği yabancı sermayenin çok alt düzeylerde kaldığı da bir gerçektir. Halbuki Türkiye'nin dünyada büyük miktarlara ulaşan doğrudan yabancı yatırımlar açısından avantajlı konumunu değerlendirebilmesi, ülkenin geleneksel kalkınma engellerini de aşmasında yardımcı olacaktır. Bu makale, son yıllarda önemli gelişmeler gösteren illerde yapılan ampirik bir çalışma aracılığıyla, yabancı sermayenin büyük potansiyelinden yararlanma konusundaki engelleri iller bazında ortaya koymayı amaçlamıştır. Varılan sonuç, doğrudan yabancı sermaye yatırımları konusundaki çekinme ve çekincelerin büyük oranda yanlış anlama ve bilgi eksikliğinden kaynaklandığı yönündedir. Türkiye'nin ve Türkiye'deki KOBİ'lerin mevcut yapısal özelliklerinden kaynaklanan engelleri aşması durumunda, dünyadaki pek çok ülkenin yabancı sermayeden sağladığı yarardan ülkemizin de pay alması mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, Yabancı Sermaye, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Türkiye'de Yeni Sanayileşen Şehirler

* Bu makale iki bölüm halinde yayınlanmaktadır. Birinci bölümü dergimizin 7. sayısında yayınlanmıştır.

** Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

*** Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

**** Dr., Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ABSTRACT

The process of global competition and global integration has changed paradigms about economic development policies of many countries. As involvement of countries into the international economy and openness of their economies accelerate movement towards co-operation systems, which improves competitive advantage vis-à-vis other countries, foreign capital has become the most important fact in this development. Despite Turkey's advantages in the international platforms, the level of foreign capital attracted to the country has been so low and unsatisfactory. Whereas, Turkey's success in using her advantages and attracting foreign investment can help Turkey to overcome her long-standing development problems. The purpose of this article, based on empirical study is to reveal the obstacles in front of selected cities which have the desire to benefit from foreign capital. The result shows that refraining from, or being hesitant/apprehensive about direct foreign investment is due to misunderstanding and lack of information. If Turkey and SME (KOBİ) can overcome obstacles that are caused by structural reasons, then it will be possible for Turkey to benefit from direct foreign investment.

Keywords: SME, Foreign Capital, Direct Foreign Instruments, Newly Industrialized Cities in Turkey.

5. Doğrudan Yabancı Sermayeye Yönelik Bakışın Beş İlde Karşılaştırmalı Bir Analizi

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının küçük ve orta boy işletmelerde görev yapan yöneticiler tarafından nasıl algılandığını ve bu konuya ilişkin tutumlarının belirlenmesi amacıyla, KOBİ'lerin yoğun olarak bulunduğu beş ilde anket çalışması yapılmıştır. Yapılan araştırmayla ilgili bilgiler aşağıda verilmektedir.

5.1 Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, son yıllarda dünyada büyük bir gelişme gösteren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, Çorum, Denizli, Gaziantep, K.Maraş ve Kayseri illerindeki KOBİ'ler tarafından nasıl değerlendirildiğini, yeterli düzeyde doğrudan yabancı sermayenin çekilmesi açısından KOBİ'lerdeki yöneticilerin mevcut anlayışlarının etkili düzeyde olup olmadığını araştırmak, Türkiye'de gereken ölçüde yatırım girişi sağlamayan doğrudan yabancı sermayenin çekilebilmesi için bu ölçekte alınması gereken tedbirleri ortaya koymaktır.

5.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, 5 ilde faaliyette bulunan KOBİ'lerin tesadüfi yöntemle seçilmesi sonucunda anket formu hazırlanarak yapılmıştır. Anketlerin illere dağılım miktarı tablo aracılığıyla ifade edilmek istenmiştir. Buna

göre anketlerin il düzeyindeki dağılımı aşağıdaki gibidir. Burada görüldüğü gibi ankete katılım oranı %40-60 düzeyinde olmuştur. Bu oran oldukça tatminkardır.

Tablo 1. İller ve Ankete Katılım Durumları

İller	Dağıtılan Anket Sayısı	Geriye Alınan Anket Sayısı	Geri Dönüşüm Yüzdesi(%)
Çorum	90	54	60
Denizli	120	59	49
G.Antep	130	55	42
K.Maraş	75	37	49
Kayseri	120	52	43
TOPLAM	535	257	48

Toplam beş ile gönderilen anket sayısı 535 ve geriye dönen anket sayısı 257 dir. Bu durumda toplamda geriye dönüş ortalaması %48'dir. Bu oran ülkemizde yapılan araştırmalardaki geri dönüşüm oranının düşük olmasının yanında oldukça iyimser bir orandır. Araştırmanın güvenilirlik oranı 0,72'dir.

5.3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLEMESİ

1-İşletme Sahiplerine Yönelik Soruların Değerlendirmesi

Tablo 2. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumu

Yaş Grupları	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
18-24	6	11.1	-	-	2	3.6	1	2.7	1	1.9
25-34	18	33.3	11	18.6	12	21.8	11	29.7	7	13.5
35-44	22	40.7	31	52.5	35	63.7	19	51.4	23	44.2
45-54	8	14.8	17	28.8	6	10.9	6	16.2	21	40.3
Toplam	54	100.0	59	100.0	55	100.0	37	100.0	52	100.0

İşletme sahiplerinin yaş durumuna bakıldığında 5 il bazında yönetici yaşının 35-44 yaş grubunda olduğunda görülmektedir. Bu yaş grubunun yönetimde nispeten yoğun olduğu il Gaziantep iken (%63.7), en az olduğu il ise Çorum (%40.7)'dur. Genç yöneticilerin (25-34 yaş grubu) en fazla yönetimde yer aldığı il olarak (%33.3) Çorum görülürken, ileri yaş grubunun ağırlıklı yönetimde bulunduğu il olarak Kayseri (%40.3) dikkat çekmektedir.

İşletme sahiplerinin eğitim durumu incelendiğinde yüksek öğrenim yapmış yöneticilerin nispeten yönetimde daha fazla yer aldıkları

görülmektedir. İlkokul mezunu işletme sahiplerinin diğer illere nazaran Çorum'da (%11.1) daha fazla olduğu, yüksek lisans yapan yöneticilerin ise Denizli ilinde (%11.9) daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3. İşletme Sahiplerinin Öğrenim Durumları

Öğrenim Durumu	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
İlkokul	6	11.1	2	3.4	1	1.8	3	8.1	3	5.8
Ortaokul	4	7.4	7	11.9	3	7.3	-	-	5	9.6
Lise/Dengi Okul	22	40.7	17	28.8	16	29.1	12	32.4	14	26.9
Yükseköğrenim	22	40.7	26	44.1	32	58.2	20	54.1	28	53.8
Yüksek Lisans	-	-	7	11.9	2	3.6	2	5.4	2	3.8
Toplam	54	100.0	59	100.0	55	100.0	37	100.0	52	100.0

Araştırma sonuçları, işletme sahiplerinin orta yaş grubunda ve yüksek öğrenim mezunu kişiler olduğunu göstermektedir. Denizli başta olmak üzere illerde yöneticilerin öğrenim düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum KOBİ'lerde geleneksel bakışı temsil eden yaşlı ve düşük eğitim düzeyine sahip yöneticilerin, yönetimde gençlere ve yüksek öğrenim sahibi yöneticilere yerini bıraktığına işaret etmektedir.

2. İşletme Özelliklerine Yönelik Soruların Değerlendirilmesi

Tablo 4. İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Sektörler	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Tekstil ve Konf.	4	7.4	44	74.6	20	36.3	26	70.3	13	25.0
Gıda Sanayii	10	18.5	2	3.4	11	20.0	2	5.4	6	11.5
Metal Sanayii	20	37.0	5	8.5	5	9.1	8	21.6	16	30.8
Mobilya	4	7.4	1	1.7	1	1.8	1	2.7	6	11.5
DİĞER	16	29.6	7	11.9	18	32.7	-	-	11	21.1
TOPLAM	54	100.0	59	100.0	55	100.0	37	100.0	52	100.0

İşletmelerin özelliklerine yönelik yöneltilen soruların ilki işletmelerin bulunduğu sektörle ilgilidir. Ankete cevap veren işletmelerin sektörel dağılımına bakıldığında, tekstil, gıda, metal sanayi, mobilya ve döşemecilik ve diğer sektörlerin araştırmaya katıldıkları görülmektedir. Katılımın sektörel dağılımına bakıldığında Çorum'da (%37) metal sanayi sektöründe, Denizli (%74.6), Gaziantep'te (%70.3) ve K.Maraş'ta (%70.3) tekstil sektöründe, Kayseri'de (%30.8) ise metal sanayi

sektöründe katılımın daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca G.Antep'te (%20) gıda sektörü, Kayseri'de ise (%11.5) mobilya sektöründe bulunan KOBİ'lerin katılım yoğunluğu diğer illere göre dikkat çekmektedir.

Geleneksel merkezler, İstanbul, Kocaeli, Bursa, Ankara, İzmir, Adana vb. iller yanında son yıllarda araştırmanın örneklemini oluşturan Çorum, Denizli, Gaziantep, K.Maraş ve Kayseri'nin giderek önem kazandığı görülmektedir. Bu illerden K.Maraş, 1990'lı yılların teşvikli yatırımlarında %6.4 pay alarak yatırımda 4. il olma başarısını gösterirken, Gaziantep %5.8'lik payı ile 6. sırada, Kayseri ise daha düşük bir düzeyde olsa da önemli bir sırada yer alarak ülke genelinde gelişme göstermiştir. 1990'da Gaziantep, K.Maraş ve Kayseri bir iplik bölgesi oluşturarak iplik yatırımları ile yıldızlarını parlatmışlardır. 1990-1996 döneminde Çorum dışında kalan 4 il, tekstile yapılan yatırımlarla dikkat çekmiş (Forum, 1997:10-13) ancak küresel kriz ve iç finansal kriz nedeniyle, K.Maraş tekstil sektörü bunalım yaşamış ve pek çok yatırım yarım kalmıştır. Gaziantep ise 1997 ve 1998'de tekstil sektöründe bir yükselme trendi yakalamış, 1999'da bir gerileme olsa da ciddi bir bunalım yaşamamıştır.

Çorum'un 1999 yılı ihracatının önceki yıllara göre düştüğü ve işlem hacminin %21.9 oranında gerileyerek 20 milyon dolara indiği belirtilmektedir. Bu sonuçta, Uzak Doğu ve Rusya krizi başta olmak üzere Çorum'lu işletmelerin önceki yıllarda yaptıkları bağlantılar bittikten sonra yeni bağlantılar kuramamalarının etkisinin olduğu belirtilmektedir (Müjde,1999:9).

Aşağıda araştırma yapılan işletmelerdeki sabit sermaye tutarlarıyla ilgili tablo verileri gösterilmektedir.

Tablo 5. İşletmenin Sabit Sermaye Tutarı (Yatırım Büyüklüğü)

Yatırım Büyüklüğü (Bin Dolar)	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	8	14.8	-	-	-	-	4	10.8	3	5.8
100 binden çok	12	22.2	-	-	11	20.0	4	10.8	6	11.5
100-500 arası	16	29.6	10	16.9	19	34.5	10	27.0	8	15.4
500-1 milyon	8	14.8	10	16.9	7	12.7	2	5.4	12	23.1
1-5 milyon	10	18.5	25	42.4	8	14.5	10	27.0	16	30.8
5 milyondan çok	-	-	14	23.7	10	18.2	7	18.9	7	13.5
TOPLAM	54	100.0	59	100.0	55	100.0	37	100.0	52	100.0

Sabit sermaye tutarı bakımından işletmelerin aldıkları oranların en yüksekleri açısından karşılaştırıldığında Denizli'deki KOBİ'lerin en fazla oranı olan %42.4'ünün 1-5 milyon dolar, Gaziantep'teki KOBİ'lerin %34.5'inin 100-500 bin dolar, Kayseri'de %30.8'inin 1-5 milyon dolar, Çorum'da da %29.6'sının 100-500 bin dolar, K.Maraş'ta ise %27'sinin hem 100-500 bin dolar hem de 1-5 milyon dolar arasında olduğu görülmektedir. Sabit sermaye yatırım büyüklüğünün iller arasında en fazla Denizli'de yoğunlaştığı görülmektedir. Burada toplam sabit sermaye yatırım tutarı 5 milyondan çok olan işletme oranı %23,7 iken en az orana sahip olan Kayseri'de %13,5 tir. Çorum'da ise hiç 5 milyon doları aşan işletme yoktur.

3. Yabancı Sermayeye Yönelik Soruların Değerlendirilmesi

Çorum, Denizli, Gaziantep, K.Maraş ve Kayseri KOBİ'lerinin yabancı sermaye ile ortaklık konusundaki yaklaşımının olumsuz olduğu, yabancı sermaye ile ortaklığı hiç düşünmediği seçeneğine yöneliminin yoğunluğundan anlaşılmaktadır. İl bazında başta K.Maraş (%62.2) olmak üzere, Gaziantep (%58.2), Denizli (%52.5), Kayseri (%40.4) ve Çorum'un (%33.3) aynı tavrı sergilediği görülmektedir. Ortak olmayı düşündüğünü belirtenler arasında Denizli (%33.9) ile ilk sırada yer alırken, Gaziantep (%12.7) sonda kalmıştır. Ortak olmayı düşünüp ancak bir yol geliştiremediğini ifade eden işletmeler ise Çorum ilindeki KOBİ'lerin (%25.9) olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 6. Yabancı Sermaye İle Ortak Olma Konusundaki Fikir

Yab. Ser. ile ortaklık düşüncesi	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	4	7.4	2	3.4	5	9.1	5	13.5	9	17.2
Ortak olmayı düşündüm	18	33.3	20	33.9	7	12.7	6	16.2	11	21.2
Düşündük ancak yol bulamadık	14	25.9	6	10.2	11	20.0	3	8.1	11	21.2
Hiç düşünmedim	18	33.3	31	52.5	32	58.2	23	62.2	21	40.4
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Yöneticilerin yabancı sermaye ile ortak olmayı düşünmemelerinde, hem KOBİ'lerin iç ve dış rekabet konusundaki deneyimsizliği, hem de KOBİ'lerin yönetimi onların etkilerine kaptırma şüphelerinin baş rolü oynadığına inanıyoruz. Ancak her iki konudaki endişe ve kaygı, işbirliğinden kaçınma yerine işbirliğine yönelik ortaklıklara sıcak bakmayı gerektirmektedir. Çünkü, KOBİ'ler dışa açılma konusunda yeni pazarlar bulma, yeni piyasalara girme konularında uzun süre dış rekabetten korundukları için tecrübeleri değildir. Dünya ekonomisine entegre olma şirketlerin yabancı ülke piyasalarına girebilmeleri ile de ilişkin olduğundan, KOBİ'lerin bu konuda deneyimi daha fazla olan Batılı ve Uzak Doğulu şirketlerden öğrenebileceği çok şey vardır. Ayrıca, Türk işletmelerinde ailenin yönetimdeki ağırlığı pek çok yönetim sorununun doğmasına neden olmaktadır. İşte bu noktada yabancı sermaye ile kurulan ortaklıkların know-how'a dayalı veya sermayeye katılım şeklinde olmayıp kurulan ortaklıklarda, yabancı sermayenin yönetim desteğinin olması, ihtiyaç duyulan yeni yönetim ve organizasyon tekniklerine yönelmesini sağlayacaktır. Bu nedenle işletmelerimizin bu konuda bilgilendirilerek bu tür ortaklıkları birer tehdit olarak görme yerine, onlarla işbirliği yoluyla rekabetçi bir ortamın doğmasına, rekabet baskısı ile daha kaliteli mal ve hizmet üretimine yönelmeye, yeni üretim metod ve teknikleri geliştirme ve ürün çeşitlendirmede katkıları yoluyla yararlı olabileceği görüşünün yaygınlık kazanması önemlidir. İşletmelerin yabancı sermaye ile ortaklık teklifi alıp almadıklarına ilişkin sorulara verdikleri cevaplar aşağıdaki 10. tabloda gösterilmektedir.

Tablo 7. Yabancı Sermaye İle Ortaklık Konusunda Teklif Alma Durumu

Yab.ser. teklif durumu	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Teklif aldık	6	11.1	4	6.8	4	7.3	1	2.7	5	9.6
Teklif aldık ancak kabul etmedik	4	7.4	1	1.7	2	3.6	3	8.1	4	7.7
Teklif aldık ancak anlaşma sağlayamadık	2	3.7	3	5.1	3	5.5	1	2.7	5	9.6
Teklif almadık	42	77.8	51	86.5	46	81.7	32	86.5	38	73.0
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

KOBİ'lerin yabancı sermaye ile ortaklık konusunda teklif alıp almadıkları yönündeki soruya verilen cevapların “teklif almadıkları” seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. İl bazında Denizli ve K.Maraş (%86.5), Çorum (%77.8) ve Kayseri (%73.30) sıralaması ile teklif alınmadığı belirtilmektedir. Çorum'da %11.1 oranında bir teklif yapıldığı, ancak %3.7 oranında bir katılımı anlaşma sağlanamadığı belirtilirken, takiben Kayseri'de %9.6 oranında hem teklif alınıp hem de anlaşma sağlanamadığı belirtilmiştir. Teklif alıp kabul etmeyen il olarak K.Maraş (%8.1) başta gelirken, Denizli (%1.7) geride kalmaktadır.

Yabancı sermayenin teklif götürdüğü yerlerin en iyi vergi koşulları, en verimli ve en ucuz işgücü kaynaklarının olduğu ülkeler ve şehirler olduğu dikkat çekiyor. Aradığı şartların peşine düşen bu sermaye ülkeden ülkeye, üreticiden üreticiye koşuyor. Örneğin, Nike, Asya'daki üretim tesislerini önce Japonya'da kurdu; ama çok pahalı olmaya başlayınca Nike önce Tayland'da sonra da Çin'de, Filipinlerde, Endonezya ve Vietnam'da yatırım yaptı (Friedman,1999;156). Vitech bilgisayar şirketi kurucusu George St.Laurant'ın yabancı sermayenin her yere gitmeyeceğini işaret eden Brezilyalı yetkililere yönelik şu sözlerinin önemli olduğuna inanıyoruz. “Bir ülkenin yabancı sermayeyi cezbetmesi için para biriminin istikrarlı olması, dengeli bir bütçe yürütmesi, enflasyonu kontrol altına alması ve kamu sektörünü küçültmesi, müşteri-satıcı ilişkilerinde firma sahibi gibi düşünmesi gerekir.” Brezilya bu uygulamaları ile ilerlemeyi 1970'lerden beri sürdürerek önemli bir cazibe merkezi olmuştur (Mc.Gurry, 1995: 122-123). Bu sözler makro düzeyde ülke yönetiminde ekonomi ve siyasi istikrarın, mikro düzeyde ise ilgili il,

sektör ve firmanın gelişme potansiyelinin olması ve bu potansiyelin rasyonel kullanımı yönünde işbirliğine açıklığın önemini ortaya koymaktadır. Türkiye’de 1994 ve 1995’teki olumsuz tabloya rağmen, 1997’de ülkemize 75 yabancı ortaklık teklifi gelmiş ve bu tekliflerden yabancıların gözünü Anadolu’ya çevirdiği görülmüştür (The Economist, 1997: 16-21). Ancak bu tekliflerin olumlu sonuçlanması ve devamlılığı önceden belirtilen makro ve mikro faktörlere bağlıdır. Bu noktada önemli olan bu konuda tüm illerde KOBİ’lerin kendilerini yapı, yönetim, teknoloji olarak yenilemede bir küresel fırsat olarak bunu görüp değerlendirmesi ve bilinçlenmesinin yararlı olacaktır.

Tablo 8. Yabancı Sermaye İle Ortak Olan Rakiplerin Rekabet Durumları

Yabancı ortaklıkların rekabet durumları	Çorum		Denizli		Gaziantep		K.Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	16	29.6	11	18.6	8	14.5	13	35.1	10	19.2
Öncekilerden daha iyi oldular	10	18.5	8	13.6	10	18.2	1	2.7	10	19.2
Önceki ile hiçbir fark olmadı	2	3.7	-	-	3	5.5	2	5.4	4	7.7
Çevremizde böyle bir ortaklık kuran olmadı	26	48.1	40	67.8	34	61.9	21	56.8	28	53.8
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Yabancı sermaye ile ortak olan rakiplerin rekabet durumlarını belirlemeye çalıştığımız bu soruda, KOBİ’lerin “çevremizde böyle bir ortaklık kuran olmadı” seçeneği üzerinde ağırlıklı durduğu görülmektedir. Başta Denizli (%67.8) olmak üzere Gaziantep’te (%61.9), K.Maraş’ta (56.8), Kayseri (%53.8) ve Çorum’da (48.1) görüşün paylaşıldığı görülmektedir. Önceki durumlardan daha iyi olduğu seçeneğinin %19.7 (Kayseri) ile %2.7 (K.Maraş) oranları arasında bir dağılım gösterdiği görülmektedir. “Önceki durumları ile hiçbir fark olmadı” seçeneğinin ise zayıf kaldığı %7,7 oranı ile Kayseri’de ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 8 değerlerinden, örneklem içindeki KOBİ’lerde bu tür yatırımların pek kurulmadığı görülmektedir. İşletmelerimizin çoğunun, büyük firmalar da dahil olmak üzere, maliyet yapısını, daha küçük olan Türk pazarında tutturamamaları nedeniyle küresel şirketlerle rekabette yenik düşecekleri düşünülmektedir. İşletmelerimiz bu küresel yapılanmada yer almadıkları takdirde bunu ileride yapmak daha güç hale

gelecektir. Hatta pazara ilk girenin avantajı nedeniyle pazara girmeleri bile mümkün olmayabilir. Yabancı ortakla birlikte büyüme, yabancı ortakla dışarıya açılmak geleceğin trendidir. Bu durumda pazardaki paylarının ne zaman elinden alınacağını beklemek yerine, kendi iç pazar payları (iç pazara açılmada da yabancı sermayeden yararlanabilir) başta olmak üzere dış pazarlara girme ve küresel rekabet baskısına “proaktif” bir yaklaşımla tepkide bulunma şeklindeki stratejik davranma boyutuna sahip olmak, KOBİ’ler açısından hayati değer taşımaktadır. Özellikle yabancı sermayenin dikkatini çekmede zayıf kalan Çorum, K.Maraş (Kayseri ve Gaziantep bu konuda daha ilerdedir) illeri daha başarılı olmanın yolu olarak küresel bakışı kazanması önemli görülmektedir.

Tablo 9. Yabancı Sermaye İle İşbirliğinin Katkısı (1. Derecede Önemli)

Yabancı sermaye ile işbirliğinin muhtemel katkıları	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	6	11.1	3	5.1	4	7.3	5	13.5	5	9.6
Sermaye katkısı olabilir	22	40.7	24	40.7	23	41.8	12	32.4	13	25.0
Dış pazara açılma konusunda katkısı olabilir	16	29.6	24	40.7	17	30.9	13	35.1	25	48.1
Teknoloji konusunda katkısı olabilir	6	11.1	1	1.7	9	16.4	4	10.8	5	9.6
Yönetim ve organizasyon konusunda katkısı olabilir	2	3.7	5	8.5	3	5.5	-	-	1	1.9
Herhangi bir katkısının olacağını düşünmüyorum	2	3.7	2	3.4	1	1.8	3	8.1	3	5.8
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Yabancı sermayenin muhtemel katkısının ne olacağını belirlemek üzere yöneltilen soruya KOBİ’lerin birinci derecede yer verdikleri hususlar arasında “sermaye katkısı olabilir” ve “dış pazara açılmada yararlı olabilir” seçeneklerine ağırlık verdikleri görülmektedir. Teknoloji katkısı ile yönetim ve organizasyon konusunda katkılarının olabileceği seçeneklerinin daha az bir oranla işaretlendiği görülmektedir. Kayseri (%48.1) ve Denizli (%40.7) dış pazarlara açılma; Gaziantep (%41.8) Çorum ve Denizli (%40.7) ise sermaye katkısının olabileceği görüşünde

ön planda yer almışlardır. Kayseri ve Denizli'nin dış pazarları genişletme arayışlarının olduğu dikkate alınır, bu konuda dış pazar üzerinde durmaları şaşırtıcı olmayacaktır.

İşletmelerin küresel süreçte uluslararası piyasaya girişinin yeni bir ürün ya da hizmet yaratmaktan çok pazarlamaya kayacağı (özellikle ilk defa piyasaya girenlerde) öngörülmektedir. Çünkü, teknoloji bir çok firma arasında paylaşılmakta, kar ise artan rekabete bağlı olarak düşmektedir. En mantıklı olanın yakın pazarlar olduğu (örneğin, Amerikan ve Kanadalı firmalar için Amerika – Kanada sınırında genişlemenin yaygın bir tutum olduğu görülmektedir) işgücü ve diğer kaynakların istenilen kaliteye gelmesi ve istenilen maliyette çalışması durumunda uluslararasılaşma ve uluslararasılaşmanın tercih edilmesinin yararlı olduğu ve aynı zamanda olağan sürecin aşamalarını oluşturduğu (Akman,1199: 78) belirtilmektedir. Bu durumda KOBİ'lerin yakın bölgelerden başlayarak teknoloji, kalite ve maliyetlerini iyileştirerek yabancı sermaye ile ilgili küresel ticari gelişmelere katılması gerekmektedir. Yerel reformlar ve yatırım serbestiyeti etkileşmesinin ekonomimiz içinde parlayan illerimiz öncülüğünde, hareketlenmesinin ülkemize belirli ölçüde ayrıcalık getireceğine inanıyoruz.

Tablo 10. Yabancı Sermaye İle Ortaklık Konusundaki Değerlendirme

Yabancı sermaye ile ortaklık	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	10	18.5	3	5.1	1	1.8	6	16.2	4	7.7
Ülke kaynaklarının daha iyi değerlendirilmesini sağlar	30	55.6	48	81.4	41	74.5	14	37.8	34	65.4
Ülke kaynaklarının sömürülmesine yol açar	-	-	2	3.4	1	1.8	3	8.1	1	1.9
Bizi ve işletmemizi kendi yararları için kullanır	4	7.4	-	-	1	1.8	1	2.7	3	5.8
Fikrim yok	10	18.5	6	10.2	11	20.0	13	35.1	4	7.7
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

KOBİ'lerin yabancı sermaye ile ortaklık konusunda "ülke kaynaklarının daha iyi değerlendirmesini sağlar" seçeneği üzerinde durduğu görülmektedir. Başta Denizli'deki (%81.4) KOBİ'ler gelmek üzere, Gaziantep (%74.5), Kayseri (%65.4), Çorum (%55.6) ve K.Maraş

işletmelerinin (%37.8) bu fikre katıldıkları görülmektedir. Bu konuda K.Maraş (%35.1), Gaziantep (%20) ve Çorum'daki (%18.5) KOBİ'lerin önemli bir bölümünün de bu konuda görüş belirtmek istemeyenler olması dikkat çekicidir.

Yabancı kaynakların özellikle ulusal tasarrufları desteklediği ve böylece yüksek oranlarda sermaye birikimine imkan vererek maddi refahı arttırdığı yönündeki genel kabul, araştırmada ülkenin kıt kaynaklarının yabancı sermaye ile daha iyi değerlendirileceği görüşüyle örtüşmektedir. Ancak günümüzde yabancı sermaye üzerinde çeşitli tartışmaların sürdüğü bir gerçektir. Belirttiğimiz gibi bir taraftan sermaye yönüyle gelişmekte olan ülkeler için hayati değer taşıdığı söylenirken, diğer taraftan sömürü kaynağı olarak gösterilmekte ve soğuk savaşın da teşviki ile sömürgeciliğin temsilcisi olan yabancılara karşı “ksenefobi” denilen yabancı düşmanlığı (Özalp, 1998: 63) özellikle az gelişmiş ülkelerde öne çıkarılmaktadır. Yabancı sermayenin ekonomik bir görünümü olmasına rağmen politik bir görünüme itilmesine neden olan bu tartışmaları bir tarafa bırakmak önemlidir. Yabancı sermayeden kazanç sağlayacak kadar olumlu pozisyon almak bölge ve ulusal çıkarlarımız için önemlidir.

Tablo 11. Yabancı Sermayenin Yatırım Yapması İle İlgili Görüşler

Yabancı sermaye	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	6	11.1	2	3.4	1	1.8	6	16.2	2	3.8
Bağımsız yatırım yapmalıdır	2	3.7	1	1.7	2	3.6	4	10.8	2	3.8
Türk ortak ile müşterek yatırım yapmalıdır	36	66.7	53	89.8	44	80.0	23	62.2	44	84.6
Fikrim yok	10	18.5	3	4.5	8	14.5	4	10.8	4	7.7
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

KOBİ'lerin yabancı sermayenin yatırım yapması ile ilgili değerlendirmelerine bakıldığında, “Türk ortak ile müşterek yatırım yapmalıdır” seçeneği üzerinde yoğunlukla durdukları görülmektedir. Bu görüşte Denizli %89.8 oranında bir katılımla ilk sırada yer alırken, Denizli'yi %84.6 oranı Kayseri, %80 oranı ile Gaziantep, %66.7 oranı ile Çorum, %62.2 oranı ile de K.Maraş Denizli'yi takip etmektedir. “Bağımsız yatırım yapmalıdır” görüşünün tüm illerde önemsenmeyecek düzeyde çıktığı (nispeten K.Maraş oranı yüksek %10.8) görülmektedir.

Yabancı sermayenin ya hisse senedi satın alma yoluyla ya da yeni yatırımlar yapma yoluyla yahut da ortak girişimler (joint venture) yapılması yoluyla geldiği bilinmektedir. Yabancı sermayenin mülkiyet kararı konusunda farklı tercihler yaptığı görülmektedir. Bazı işletmeler, IBM ve GM gibi, %100 mülkiyete sahip olma yoluna giderken, bazı işletmeler ise, Du Pont gibi, hükümetin politik baskıları gereği yerel ortaklıklar kurma yoluna gitmektedir. Bazıları %50'den daha fazla sermayeye sahip olmak, diğerleri ise %50'den azına sahip olmak isteyebilmektedirler. Bu kararlarda, faaliyet gösteren ülke, faaliyet gösterilen ülkenin tutumu, yerel işletme seçimi ve yabancı sermayenin tepe yönetim düşüncesinin etkili olduğu (Özalp, 1998: 90-93) görülmektedir. Araştırmada, KOBİ'lerin ortak yatırım yapma görüşünü benimsemesi memnuniyet vericidir. Çünkü bu yöntem pratikte en yararlı görülmektedir ancak bu şekildeki işbirliklerinin ülkemizdeki sayılarının az olduğunu söylemek gerekir. Ortaklıklardan tarafların çıkar ve önceliklerinin aynı olmasının, ortaklar açısından sosyo-kültürel açıdan büyük farklılıklar bulunmasının, ortakların birbirine güvenmesinin ve ayrıca ortaklık anlaşmasının iyi bir avukat tarafından hazırlanmasının başarılı ortaklıklar için önemli olduğu ortaya konulmuştur (Oktay, 1997:65-67). Bununla birlikte Türkiye üzerinden dış dünyaya açılmak isteyen yabancı yatırımcılar açısından ortaklıkların cazip geldiği de görülmektedir. GM, Toyota, Toshiba, Sony, Bridgestone, Komatsu gibi küresel stratejili şirketlerin Türkiye'nin potansiyel pazarı kadar dış pazarlara yönelme avantajını kullanmak için doğrudan yatırım yapmak yerine ortaklıkları tercih ettikleri bilinmektedir.

Tablo 12. Bağımsız Yatırım Yapan Yabancı Sermayenin Ülke Menfaatleri Karşısındaki Durumu

Yabancı sermayenin bağımsız yatırım yapması	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	6	11.1	2	3.4	2	3.6	8	21.6	3	5.8
Bazı sektörler için zararlı olabilir	32	59.3	32	54.2	24	43.6	21	56.8	35	67.3
Ülke menfaatlerine zarar vermez	6	11.1	20	33.9	15	27.3	2	5.4	11	21.2
Fikrim yok	10	18.5	5	8.5	14	24.5	6	16.2	3	5.8
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

KOBİ'lerin yabancı sermayenin bağımsız yatırım yapmasını ülke menfaatleri açısından değerlendirirken, yabancı sermaye "bazı sektörler için zararlı olabilir" görüşüne ağırlıkla katıldıkları görülmektedir. Birbirine çok yakın oranlarla üç il, Denizli (%54.2), K.Maraş (%56.8) ve Çorum (%59.3) birbirlerini izlerken, bu görüşü Kayseri (%67.3) yüksek bir oranla, Gaziantep ise (%43.6) nispeten daha düşük bir oranla desteklemektedir. Ülke menfaatleri için zararlı olmadığı fikrine en fazla Denizli KOBİ'lerinin (%33.9) inandıkları belirlenirken, bu konuda en zayıf katılım %5.4 oranı ile K.Maraş'ta belirlenmiştir. Cevap vermek istemeyenler arasında çoğunluğun Gaziantep işletmeleri (%24.5) olduğu görülmektedir.

Gelinen noktada, yabancı sermayenin ülke menfaatlerine zarar vereceği görüşünün fazla kabul görmemesi memnuniyet vericidir. Çünkü ülkedeki ekonomik ortam yabancı işletmeleri yerli işletmeler kadar etkileyeceğinden bu kuruluşların ülke aleyhine kasıtlı davranışlarda bulunması beklenemez. Ancak yerli sermayenin gelişmesi açısından aranılan yerel mantık, yani bazı sektörler için zararlı olabileceği görüşünü de, her sektör için ülkemizde haklı olarak savunmak mümkün görünmemektedir. Örneğin, "Avrupa arabası" kalitesinde bir otomobil üretmek için, Avrupa'da kullanılan kalitede girdi kullanmak gerekirken, kalite ve fiyat açısından henüz benzer seviyede olmayan yerli girdiyi kullanmak zorunda olmak ve bu girdileri daha pahalıya da olsa iç piyasadan satın almak zorunda kalmak, ülke için negatif katkının onaylanması demektir. Bu durumda istihdam açığını, yatırım eksikliğini,

geniş bütçe açıklarını vb. hususları iç kaynaklarla karşılayamayan bir ülkede, bu açıkları kapayıcı doğrudan yabancı yatırımlara olumsuz bakmak ve yetersiz bilgi nedeniyle reddetmek bir az gelişmişlik lüksü olmaz mı? diye sormak gerekir. Bu durumda, değişik kültürler, değişik diller, farklı ekonomik koşulları vb. göze alarak ülke dışına çıkan yabancı sermayenin de büyük risklerle karşı karşıya olduğunu dikkate alarak. “karşılıklı kazanma” ilkesini esas alacak siyasi, ekonomik kültürel, hukuki alt yapı ve küresel bakış fazlasıyla önem taşımaktadır.

Araştırmaya cevap veren işletmecilerin yabancı sermaye konusundaki tutumlarının olumlu olduğu fakat ortaklık düşünmedikleri ya da yabancı yatırımcılardan teklif almadıkları dikkat çekmektedir. Aynı işletmeler üzerinde Asya ve Rusya Krizi konusunda yapmış olduğumuz başka bir çalışmada da (Akdiş, Bayrak; 2000) “krizin olumsuz etkilerini azaltmada şirket birleşmelerinden hangisini tercih edersiniz?” sorusuna %33.3 oranında birinci sırada “gelişmiş ülkelere teknoloji transferi yapabilecek ya da yeni pazarlara girmemizi sağlayabilecek yabancı şirketlerle birleşmek” cevabı alınmıştır. Yabancı sermaye hakkındaki bu olumlu tutumun eylem planına dönüştürülebilmesi için KOBİ’lerin bu konuda bilgilendirilmeleri ve finansal yapılarının güçlendirilerek rekabetçi ortamda hareket kabiliyetlerinin artırılması önem taşımaktadır.

Tablo 13. Uluslararası Tahkimin Yasalaşması İle İlgili Görüşler

Uluslararası tahkim	Çorum		Denizli		Gaziantep		K.Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	8	14.8	6	10.2	4	7.3	12	32.4	13	25.0
Küreselleşme ve dışa açılmanın zorunlu sonucudur	34	63.0	44	74.6	39	70.9	16	43.2	32	61.5
Yabancı sermayenin gelmesine hiçbir katkısı olmayacaktır	12	22.2	3	5.1	10	18.2	4	10.8	4	7.7
Kapitülasyonların hortlamasıdır	-	-	6	10.2	2	3.6	5	13.5	3	5.8
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Tablo 13 incelendiğinde uluslararası tahkime yönelik KOBİ’lerin görüşlerinin, uluslararası tahkimin yasalaşmasını, küreselleşme ve dışa açılmanın zorunlu bir sonucu olarak gördükleri görülmektedir. İllerin bu konuda birbirine yakın oranlarda (K.Maraş nispeten düşük %43.2) bu görüşü paylaştıkları görülmektedir. Uluslararası tahkimin, yabancı

sermayenin gelişine katkıda bulunmayacağına Çorum'daki KOBİ'ler %22.2 oranında katılırken, bu görüşe en zayıf katılımın Denizli'deki KOBİ'lerde (%5.1) olduğu görülmektedir.

Değerlendirmeler ölçüsünde, KOBİ'lerin, uluslararası tahkimin yasalaşmasını birbirine yakın oranda küreselleşmenin sonucu olarak gördüğü ve yabancı sermayenin gelişine katkısının olmayacağına inandığını ifade ettiği görülmektedir. Ancak, 1923 Cenevre Protokolü'nden bu yana yabancı yatırımcılar ile yatırım yapılan ülkeler arasındaki anlaşmazlıklara çözüm bulabilmek için uluslararası düzeyde ilkelere adım atılmasıyla başlayan sürecin 1980 sonrasında hızlanmasına bağlı olarak tahkim yasasına Türkiye'nin imzaladığı milletlerarası anlaşma hükümleri MAI (Çok Taraflı Yatırım Anlaşması) uyarınca uyması önerilmektedir. Çünkü iç hukuka göre üstünlükleri olan tahkim yasasının, kendi iç hukukumuzla çelişen taraflarının giderilerek geçerliliğine katkıda bulunmak, 21. yüzyılın eşiğinden atılan küresel, ekonomik ve siyasi düzenin gereğidir. Araştırmada az oranda da olsa ortaya çıkan görüş bağlamında tahkimi kapitülasyonların hortlaması olarak görmek ve kapitülasyonlara benzetmek ulusal verimliliğin artması ve uluslararası rekabetçi bir yapı kazanılmasında engelleyici olacaktır. Dünya genelinde sermaye ihracında kararlı görünen küresel işletmelere bakışın kendi irademizle çözümlenmemesi, yabancı sermayenin ilerde daha ağır şartlarla ve daha pahalı çekilmesini gerektirebilir.

Tablo 14. Özelleştirmede Yabancı Sermayenin Katkı Düzeyi

Özelleştirme	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	6	11.1	2	3.4	2	3.6	9	24.3	1	1.9
Tümüyle Türk sermayesine açılmalıdır	8	14.8	7	11.9	15	27.3	8	21.6	12	23.1
Tümüyle yabancı sermayeye açılmalıdır	4	7.4	-	-	2	3.6	-	-	-	-
Kamu işletmeleri kendi yöresindeki özel işletmelere devredilmelidir	4	7.4	6	10.2	14	25.5	9	24.3	11	21.2
Türk ve yabancı ortaklığı aranmalıdır	16	29.6	26	44.1	14	25.5	2	5.4	16	30.8
Yabancı sermayenin payı %49'u geçmemelidir.	12	22.2	7	11.9	7	12.7	7	18.9	8	15.4
Diğer	4	7.4	11	18.6	1	1.8	2	5.4	4	7.7
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Özelleştirme politikalarında yabancı sermayenin katkı düzeyine yönelik seçeneklerde, KOBİ'lerin "Türk ve yabancı ortaklığı aranmalıdır" Özellikle Denizli'deki KOBİ'ler (%44.1) bu seçeneğe ağırlık vermişlerdir; "tümüyle Türk sermayesine açılmalıdır" (bu seçenekte Gaziantep KOBİ'lerinin % 27.3 oranıyla ön plana çıktığı görülmektedir) ile "kamu işletmeleri kendi yöresindeki özel işletmelere devredilmelidir" (bu seçenekte öne çıkan ilin Gaziantep %12.5 olduğu görülmektedir) görüşlerini benimsediklerini belirtmişlerdir. "Tümüyle yabancı sermayeye açılmalıdır" görüşünün ise fazla desteklenmediği görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde özelleştirme uygulamaları, doğrudan yabancı yatırımları çekmek açısından önemli bir araç olarak kullanılmakta ve bu alanda başarılı sonuçlar alınmaktadır. Özelleştirmenin gelişmekte olan ülkelere yönelik yabancı yatırım akımlarına katkısı, 1997 yılında 21.1 milyar dolar olan toplam yabancı yatırımın %13'ünü oluşturmaktadır (The World Bank, 1999: 48). 1997'de Avrupa ve Orta Asya'nın özelleştirme yoluyla çektiği doğrudan yabancı yatırımın 6.9 milyar dolarla bu bölge yatırımının %31'ini oluşturduğu ve yine Amerika'ya giden 11.4 milyar doların ise bu bölgeye giden yabancı

yatırımın %19'unu oluşturduğu (The World Bank, 1999: 48-49) bilinmektedir.

Küreselleşmenin vazgeçilmez unsurlarından biri olan rekabet gücünü belirlemede, giderek yabancı sermayenin performans kazanmaya başladığına tanık olmak konuyu daha da önemli bir duruma getirmektedir. Örneğin, hangi ülkelerin rekabet gücünün daha yüksek olduğunu belirlemek için Yönetim ve Kalkınma Enstitüsü'nün (IMD) yaptığı bir çalışmada, ABD dünyanın en sağlıklı ülkesi olarak belirlenirken, Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) yaptığı çalışmada rekabet listesinin tepesinde Singapur'un olduğu görülmüştür. Singapur'un liste başı olmasında etkili hususun, kilit bir ticaret ve finans merkezi olması yanında GSYİH oranı itibarıyla yabancı sermaye yatırımı çeken ve bu yönde hızla büyüyen bir ülke olması belirtilmektedir (Ekin, 1996:96). Teknolojik yenilikler, ulusal ve uluslararası fiyatlar, yerel paranın yabancı para karşısındaki reel değeri vb. gibi pek çok ekonomik faktörün etkili olduğu rekabet gücünde yabancı sermayenin giderek artan oranda değer kazanması, ulusal ve ulusal olmayan sermaye ayrımının anlamını yitirdiğinin işareti olarak görülebilir.

Türkiye'de özelleştirme işlemleri süreci bir takım olumsuz uygulamaları (Forum, 2000:12-13) dışarıda bırakacak şekilde gelişmiş olsaydı, yabancı sermayenin içinde bulunacağı bir özelleştirme gerçekleşebilir, özellikle, altyapı yatırımları ile özelleştirme programı aynı döneme denk getirilerek büyük bir şans yakalanabilirdi. Buna rağmen, 2004 yılı özelleştirmesinde gösterilecek ekonomik performans ile enerji ve diğer alt yapı yatırımlarında Yap-İşlet-Devret, Yap-İşlet modellerinin gerçekleştirilmesi yabancı yatırımların artmasına katkıda bulunabilir.

Örneğin, çimento ve telekomünikasyon alanındaki özelleştirmeler Fransız sermayesinin diğerleri içinde ön sırada yer almasına yol açarak bir hareketlenmeye yol açmıştır (Forum, 1996:10-11). Ancak Türkiye'de KOBİ'lerin etkin ve üretken bir biçimde yaygınlaştırılmasının temel dinamiklerinden biri olarak görülen sağlıklı bir özelleştirme kompozisyonunun ne olacağının, konuya siyasi sistemin yaklaşımı ile yabancı sermayenin ülkedeki serbest piyasa sisteminin gelişimi ve politikacıların pozitif bir kuvvet olmasına bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Friedman'ın belirttiği gibi devletçi ekonomiler, bürokratlar ve şirketler

arasındaki içli-dışlı ilişkilere dayalı ahabap-çavuş kapitalizminin varlığı yabancı sermayeyi kaçırmaktadır. Ortadoğu ülkelerinin ve özellikle Fas'ın, Mısır'ın, ve Rusya'nın yabancı sermayenin yatırım yapmasının mümkün olmadığı yerler olarak ifade edilmesinden tanımlamanın ağırlığı dikkat çekmektedir (Friedman, 1999:174).

Bu durumda Türkiye'nin, bir taraftan hâlâ piyasa ekonomisinden ve özel kesim girişimciliğinden yararlanmak için hızla özelleştirmeye önem vermesi (2003 ve 2004 programı hızlı bir özelleştirme göstermektedir, diğer taraftan da "sat kurtul", "bu günü kurtar" gibi değerlendirmelere yol açmayacak şekilde yani ülkenin çeşitli sektörlerdeki rantabilite ve etkinliğini iyileştirecek ve yabancı sermayeden yüksek katkı sağlayacak şekildeki oluşumlara imkan veren gelişmiş, dürüst, hukukî yapı oluşturması büyük önem taşımaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin kalkınma öncelikleri içerisinde, sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin başarılması, yatırımların artırılması, dünya pazarlarında ihracat gücünün artırılması, daha fazla ve daha iyi istihdam fırsatlarının yaratılması, teknolojik gelişmenin güçlendirilmesi ve gelecek nesiller için çevrenin korunması yer almaktadır ve almalıdır. Dünya ekonomisindeki serbestleşme ve küreselleşme eğilimleri, Türkiye ve diğer gelişmekte olan ülkelerin bu hedefleri başarılmasında kendi kaynaklarını ve kapasitelerini geliştirmesi için baskı yapmaktadır.

Türkiye'nin yabancı sermayeye yönelik mevzuat değişiklikleri vb. gibi hızlı adımlar atarak, yeni pazarlara yakın olmak, bu pazarlara girişte gümrük ve kota gibi engelleri aşmak, hammadde ve ucuz işgücü girdilerine yakın olmak böylece üretim maliyetlerini aşmak için kendine yeni yerler arayan yabancı sermayenin topraksız vatanı olmayı sağlaması gerekmektedir. Ancak bilinmelidir ki yabancı sermaye uygun mevzuatı olan her ülkeye de gitmemektedir. Bu gerekli ancak yeter şart değildir. Ekonomik ve siyasal istikrar, geniş pazar imkanları, satın alma gücü, hammadde kaynakları, işgücünün niteliği, geniş iş standartları, alt yapı imkanları, işçi-işveren ilişkilerinde uyum, ülke içi rekabet koşulları, ülke bürokrasisi, ihracat-ithalat rejimi, ulusal paranın prestiji, uygulanmakta olan para ve maliye politikaları, teşvik sistemi gibi faktörlerle birlikte ülkenin kendi stratejisine uygun olup olmadığını ve coğrafya olarak

bulunduğu bölgeyi ve bu bölgenin ekonomik potansiyelini de göz önüne almaktadır.

21. yy.'da Türkiye'nin önünde önemli problemler kadar büyük fırsatların olduğu bir gerçektir. Türkiye'nin G-20 ülkeleri arasına dahil edilmesi ile bölgesel bir güç olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla küreselleşme çerçevesinde yabancı sermayeyi çekecek "ikinci kuşak reformlar"ın dikkatli ve verimli bir mali yönetime dayandırılması yoluyla makro ekonomik istikrarın sağlanması, hükümetin düzenleyici rolünün geliştirilmesi, tüm sektörleri kapsayan şeffaflık politikasının oluşturulması ve devletin ekonomideki ağırlıklı rolünün yerine özel girişimciliğin teşvik edilmesi önemli adımlar olarak görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin ekonomik ve siyasi istikrarı sağlaması sonrasında önemli miktarda ve çeşitlilikte yabancı sermaye girişi sağlayacağı düşünülmektedir. Bu şekildeki tedbirlerle yabancı sermayenin doğrudan yabancı sermaye olarak girmesi sağlanabilecek ve portföy ve üretim dışı yabancı sermayenin gölgesinde kalması önlenecektir.

Bununla birlikte ABD tarafından 1994 yılında 2000'li yıllar için geliştirilen "Yükselen 10 Büyük Pazar" stratejisinde Türkiye Çin'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Bu stratejiye göre Türkiye'nin 1998 yılında 45 milyar dolar yatırım çeken Çin'in gerisinde, 29 milyar dolar yatırım çeken Brezilya'nın önünde olması gerekmektedir. Yani, Türkiye'nin yılda 30 ile 50 milyar dolar arasında bir rakamı yabancı yatırım olarak çekmesi gerekmektedir. Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmiş olması yabancı sermaye yatırımlarının çekilmesi için yeterli olmamıştır. Türkiye'nin tam üyelik için aday ülke olarak kabul edilmesi ve önümüzdeki dönemde bu sürecin hızlanması ve yabancı yatırımların Türkiye'ye yönelmesi açısından önemli bir faktör olacaktır (DPT, 2000: 17).

Bu doğrultuda Türkiye'nin yabancı sermayenin önünde büyük engel teşkil eden şu sorunlarını hızla çözmesi gerekmektedir:

- Yirmi yılı aşkın süredir yüksek enflasyon yaşayan Türkiye'de yabancı yatırımcıların enflasyonun yıkıcı etkilerini daha fazla hissetmemesi için enflasyon muhasebesinin uygulanması, enflasyondan arındırılmış kârların vergilendirilmesine yönelik uygulamaların başlatılması ve yaygınlaştırılması.

- Alınan ekonomik kararların tam olarak uygulanması, sık sık değişikliğe uğramasına engel olunması ve yatırımcının uzun vadeli planlama yapmasına fırsat verilmesi.
- Yeterli hız ve dikkatle gerçekleştirilemeyen özelleştirme programının yap-işlet-devret ve/veya yap-işlet modellerinin hızla uygulamaya konulması.
- Hukuk sisteminin ve adalet mekanizmasının işleyişindeki aksaklıkların giderilmesi, yabancı yatırımcılar için ihtisas mahkemelerinin oluşturulması.
- Fikrî haklar konusunda mevzuat bazında yaşanan gelişmelerin uluslararası standartlara uygun duruma getirilmesi.
- Bürokratik engeller kaldırılarak bürokrasinin olumsuzluğunun giderilmesi.

Bu makro ölçekteki olumsuzlukların hızla giderilmesine yönelik kısa ve uzun vade ağırlıklı çözümleri takiben araştırma kapsamındaki illerde şu unsurların üzerinde önemle durulması gerekmektedir:

- Yerli firmaların yabancı yatırımlara şüphe ile yaklaşmasına neden olan, yabancı yatırımların ülke egemenliğini tehlikeye sokacağı, orta ve uzun vadede gelirden çok döviz çıkışına yol açacağı gibi unsurlar ve sektörlere zarar vereceği şeklindeki marjinal tepkiler kurumsal düzeydeki bilgilendirmelerle önlenmelidir.
- Dünya Ticaret Örgütü'nün Türkiye'nin yakın gelecekte dünyanın en önemli 8-10 pazarından biri olacağına dair tahmini dikkate alınarak, Çorum, Denizli, Gaziantep, K.Maraş ve Kayseri illerinin, il bazında mukayeseli avantajlarını yabancı sermayeyi cezbedecek şekilde ortaya koyması büyük önem taşımaktadır.
- İllerin her birinde farklı düzeylerde de olsa halihazırda yeterli düzeye ulaşamayan teknoloji, know-how ve yönetim deneyimi nedeniyle açılmayan dış pazarlara şirket birleşmeleri ve ortaklıklar yoluyla açılmasında yabancı sermayeye yönelimin önemle üzerinde durulması gerekmektedir. Araştırmada ortak olmayı düşünmesine rağmen bu konuda ne yapacağını bilmeyen işletmelerin yönlendirilmeye ihtiyaç duyduğu açıktır.

- Yatırım yapılacak yerler seçilirken, yabancı sermayenin şirket-risk faktörü üzerine yöneldiğini dikkate alarak, eğitilmiş, yüksek becerili iş gücüne, lojistik ve pazar talepleri ile uyumlu yönetsel yapılanmaya uygun reformlara hızla yönelmek, yerelde tercih edilmeye başlangıç oluşturacaktır. İşletmeler, alıcılar, rakipler, bilim-teknoloji ve bilgi kurumları ile daha yakın ilişki içine girerek yabancı yatırımları davet eden duruma gelmelidirler.

Bu veriler ve yabancı sermayenin aradığı ön koşullar göz önüne bulundurulduğunda, araştırma kapsamındaki beş ilde, KOBİ yöneticilerinin demografik özellikler itibarıyla yüksek öğrenimli, yeniliğe açık genç girişimciler oldukları gözlenmektedir. Yöneticilerin tutumu ile eylemleri arasındaki farklılıkların giderilmesi, küresel strateji geliştirecek şekilde üstünlüklü ürün ve fonksiyonların gerçekleştirilmesi (pazarlama, dağıtım, satış sonrası hizmetler) ve buna ilaveten kamusal düzenlemeler yapıldığı takdirde asgari düzeye ineceği öngörülebilir.

Sonuç olarak, belirtilen hususların dikkate alınması yoluyla ulusal ve yerel şartları düzenlemek ve somut adımları atmak Türkiye'nin yabancı sermaye potansiyelinin değerlendirilmesine yol açacaktır. Yabancı sermaye ile arzu edilen ortamın yaratılması, bu sermayenin dünya genelinde işletmelerimizin ve ülkemizin rekabet gücünün artmasına ve kendi gelişmelerinin hızlanmasına yol açacaktır. Bu bilinçle Türkiye'nin 2005 yılında 5 milyar dolar düzeyine, 2010 yılında ise 30 milyar düzeyine ulaşmasını sağlayabilecek potansiyel oluşturulabilir ve 2023 için gelişmiş bir ülke olarak dünyanın doğrudan yabancı yatırımlarda ilk beş ülke arasına girmesi mümkün olan bir hedef olabilir.

KAYNAKLAR

Akman, V. (1999). **Gelecek Yüzyılın Gündemi**, İstanbul, Rota Yayınları.

Akdiş, M., Bayrak, S. (2000). "Türkiye'de KOBİ'lerin Genel Görünümü ve Finansal Krizlere Dayanıklılığı:5 İli Kapsayan Bir Araştırma", **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Sayı:6

Aydın, N. **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Ortak Girişimler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1002, Eskişehir

Bhagwati, J. (1998). "The Capital Myth", **Foreign Affairs**, Vol. 77, s. 1-10.

Bis (Bis Tekstil ve Hazır Giyim Dış Ticaret A.Ş.). (1993). **Çok Ortaklı Dış Ticaret Şirketleri**, İstanbul, Özdil Basımevi.

Capital, 2000, Aylık Ekonomi Dergisi, D.B.R. Yayıncılık, İstanbul.

Cillov, H. (2000). "Yabancı Sermaye Beklentide", **İstanbul Ticaret**, 8 Eylül 2000.

Cömert, F. (2000). "İstihdam Sorunu ve Yabancı Sermaye", **Hazine Dergisi**, Sayı:13, s. 1-17.

İstanbul Sanayi Odası (1998). **Şirketler İçin Sinerjik Bir İşbirliği Yolu: Ortak Girişimler**, İstanbul Sanayi Odası Yayınları.

Çelikkol, H. (1994). **Globalleşme Sürecinde Finansal Amaçlı İşbirliği Stratejileri**, Eskişehir, Anadolu Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,

D.P.T. (2000). **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı.

Drucker, P. F. (1996). **Yeni Gerçekler**, Çev. Birtane Kaynakçı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Dünyada Yabancı Yatırımlar, (Çevrimiçi) www.yased.org.tr, 11. 03.2004.

Dünya Gazetesi, 12.02.2004.

Ekonomik Forum(1997). "Yabancı Sermaye İlk 500 Firma" Yıl:4, Sayı 10, Ekim 1997, s. 12-23.

Ekin, N. (1996). **Küreselleşme ve Gümrük Birliği**, İstanbul Ticaret Odası yayın No:32.

Esener Ö. (1997), **Stratejik Ortaklıklar**, İstanbul, Menkul Kıymetler Borsası Yayınları.

Fırat, Ebru. **Capital**, Ocak 2004.

Friedman, T. (1999). **Küreselleşmenin Geleceği: Lexus ve Zeytin Ağacı**, Çev: E. Özsayar, İstanbul, Boyner Holding yayınları.

Hazine Müsteşarlığı. (1996)., **Yabancı Sermaye Raporu**, Ankara.

Hazine Müsteşarlığı, (Çevrimiçi)
<http://www.hazine.gov.tr/stat/yabser/ti15.htm>, 02.04.2004

Gabriel, P. (1970). “Multinationals In The World” **Harward Business Review**, C. I, s. 4, s. 93-102.

Hazine Müsteşarlığı, **Yabancı Sermaye Raporu**, Ocak 2000.

Knoppers, A.T.(1970). “The Multinational Corporation in The Third World”, **Colombia Journal of World Business**, C: V., S:4, s. 33-39.

Koechlin, T. (1995). “The Globalization of Invesment”, **Contemporary Economic Policy**

Kurdoğlu, Ç. (1997). “Yabancı Sermaye ve Küreselleşme”, **Forum Dergisi**, Yıl:4, Sayı:10.

Macro Economy, (1997). “Yabancı Sermayenin Sağı Solu”, **Macro Economy Dergisi**, No: 31, s. 54-58.

Macro Para (1997). “75 yabancı Şirket Türk Ortak Arıyor”, **Macro Para Dergisi**, Sayı: 157, s. 16-21.

Mccurry, P. (1995). “Brazil Opens to Foreing Capital”, **Euromoney**, III. S. 121-129.

Müjde, A. M. (1999). **1999 Yılı Faaliyet Raporu**, Çorum, Orta Anadolu ;hracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği yayınları.

Okday, M. (1997). **Şirketler İçin Stratejik Bir İşbirliği Yolu: Ortak Girişimler**, İstanbul Sanayi Odası Gümrük Birliği Danışma Ofisi Yayın No:6.

Oyan, O.(2000). “Özelleştirmenin Öteki Yüzü”, **Ekonomik Forum**, Yıl: 7, S: 3, s. 10-13.

Özalp, İ. (1998). **Çokuluslu İşletmeler: Uluslararası Yaklaşım**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:111.

Paristo, A. (1995). **Recent Trends in Employment in Transnational Corporations, Foreing Direct Investment, Trade and Employment**, Paris, OECD Pub.

Sönmez, M. (1996). “1996’ya Giren Yabancı Sermaye” **Ekonomik Forum**, Yıl:3, S. 2, s.10-21.

The World Bank. (1999). Global Development Finance-Analysis and Summary Tables.

THE ECONOMİST. (1997). “75 Yabancı Şirket Türk Ortak Arıyor” s.157

Touraine, M. (1997). **Altüst Olan Dünya: 21. Yüzyılın Jeopolitiği**, Çev. Turhan Ilgaz, Ankara, Ümit Yayıncılık.

Treuman, R. A. (1991). **Global Problems Globalization and Predictability**, World Futures Publications.

TÜGİAD, (1996). **2000’li Yıllara Doğru Türkiye’nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar, Yabancı Sermaye**, İstanbul, Tügiad Yayınları.

UNCTAD. (1993). **Trade And Development Report**, Geneva, UN Publications.

UNCTAD. (1999) **World Investment Report: Foreign Direct Investment and Challenge of Development**, New York, UN Publications.

UNCTAD. (2003) Dünya Yatırım Raporu.

Yıldırım Abdurrahman,” Türkiye Sermaye Kaçırma Alanı”, Hürriyet, 19.03.2004.